

Deák Ferenc öröksége

200 éve, hogy Söjtörön megszületett a XIX. századi magyar történelem kiemelkedő személyisége. Deák, mivel kiemelkedő szerepet játszott a magyar polgári átalakulás folyamatában, 1848-ban, hazánkban az államalapítást követő legfontosabb fordulatában, az egész magyar történelemnek egyik legjelentősebb alakja lett. Kiváló és sikeres politikus, sőt államférfi volt. Pályájának legfontosabb mozzanatait jól ismerjük. Az 1830-as évek elején egyik kezdeményezője volt a jobbágy felszabadítás politikájának. 1840-ben rákényszerítette az önkényuralmat, hogy felhagyjon a megfélemlítés eszközeinek használatával és elismerje az ellenzék jogát a kormánypolitika bírálatára. Így kibontakozhatott a reformpolitika. Az 1850-es években példát mutatott és mintát nyújtott, hogyan kell viselkedni akkor, amikor a tisztességes közéleti szereplésre nincs lehetőség. Sokáig nem engedett a 48-ból: ezzel megóvta nemzetét attól, hogy kishitű vagy karriervágyó politikusok feladják az alkotmányos berendezkedéshez való, 1848-ban egyszer már kivívott jogot. Végül 1866-1867-ben véghezvitte azt, amire rajta kívül senki más nem lett volna képes: elfogadtatta mind Béccsel, mind az országgal a kiegyezést. Ez bizonyosan nem jelentette az optimumot, de az adott körülmények között valószínűleg az elérhető maximumot - rendezett állapotokat, politikai konszolidációt, és Deák hite szerint a továbbfejlődés lehetőségét. Az évtizedek alatt Zala vármegye második követéből a nagyhírű zalai követ, Magyarország táblabírája, a nemzet prókátor, a hazabölcsé lett.

Deák elhelyezte Zala megyét az ország politikai térképén, és azok közé tartozott, akik a legtöbbet tettek azért, hogy a XIX. század közepén Magyarország, a rendiség egyik utolsó bástyája is rákerüljön a modernizálódó Európa térképére.

Tavaly lezárult a Kossuth-év, befejeződtek a nagy államférfi születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett ünnepek, programok. Keresve sem találhatunk jobb lehetőséget arra, hogy a nemzeti emlékezetben Deák is elfoglalhassa méltó helyét. Kossuth mellett vagy legalábbis hozzá nagyon közel. Hiszen politikai eszközökkel e két személyiség tette a legtöbbet a modern Magyarország megszületéséért, és ebben a tekintetben Kossuth egyedüli vetélytársa Deák volt. A köztudat inkább ellenfelekként tartja számon őket, holott legfeljebb 1849 után voltak azok, de akkor is inkább riválisok, hiszen mindkettőjüknek ugyanazok voltak az ellenfeleik. Korábban pedig harcostársak voltak, sőt, hosszú éveken keresztül a legközelebbi barátok. Mindenekelőtt pedig kiegészítették egymást. Mind alkatukat, mind politikai filozófiájukat és gyakorlatukat tekintve. Ha tenni, meggyőzni, mozgósítani kellett, ott volt az országnak Kossuth, amikor tűrni kellett és erkölcsi példát nyújtani, ott volt Deák. Ha váratlan, kiélezett történelmi helyzetekben kellett cselekedni és kockázatot is kellett vállalni, nem volt alkalmasabb vezető, mint Kossuth. Amikor viszont a lépésről-lépésre való haladás, a kivívott eredmények megszilárdítása volt a kor parancsa, keresve sem lehetett jobb vezető személyiséget találni Deáknál.

S ha végigtekintünk a reformkor, illetve 1848-1849 további vezetőinek galériáján, s ott olyan ragyogó személyiségeket találunk, mint Széchenyi, Wesselényi, Eötvös, Batthyány, Szemere és Teleki, akkor elmondhatjuk, hogy történelmünk, a magyar polgári átalakulás óriási szerencséje, hogy a magyar politikai vezető réteg szinte minden történelmi helyzetre kitermelte a szituációnak leginkább megfelelő személyiségeket. Egyben azt is megállapíthatjuk, hogy Deák még nemzetközi mércével is képes volt kiemelkedni a számottevő politikusok, politikai gondolkodók közül.

Idézzük fel hát röviden e rendkívüli történelmi személyiség legfontosabb vonásait, amik őt ahhoz segítették, hogy történelmünk legnagyobbjai között foglaljon helyet. Kortársai is kiemelték, s a ma emberét talán leginkább az ragadja meg, hogy erős realitásérzékkel rendelkezett. A feladatokat, a reformprogram megvalósításának lehetőségeit, a kudarc esélyeit aligha látta valaki is nála világosabban. A reformmunka, a nagy vállalkozás, Vörösmarty szavával élve jó mulatság, férfimunka pátosza kortársait szinte mind magával ragadta, őt teljesen hidegen hagyta. Mások álmodoztak, tervezgettek, őt az ilyesmi bosszantotta, és makacsul a közvetlen teendőkre koncentrált. Művésze volt a taktikának. Meggyőződése a fokozatos haladáshoz kötötte, és elítélte a forradalmi utat. De a történelmi adottságokkal is számolt, amikor a békés, fokozatos előrelépést találta a legjárhatóbb útnak saját osztálya, a nemesség előrelendítésére. Ezért hivatkozott annyit a jogra, a törvényekre, amikor valójában reformokról, változtatásokról beszélt. Igazi eleme az volt, amit a korban köztanácskozásoknak neveztek. Parlamenti politikus volt, a népszónok, a néptribun szerepétől, a ma ut-

cai politikusnak nevezett politikus szerepétől egész valójában idegenkedett. Minden a kisujjában volt azonban, amit egy parlamenti politikusnak tudnia kellett. Beszédeit, ha ma hallanánk, újból nagyra értékelnénk. Előadását logika és rend, erő és velő jellemezte, beszédeiben alig volt egy felesleges szó, logikája megtámadhatatlan volt, érvei a legtöbbször el is döntötték a vitát. Szívós volt és türelmes, mestere volt a kivárasnak és a legmegfelelőbb pillanat kiválasztásának. Egyszerre volt elvhű és rugalmas: tudta, mihez kell ragaszkodni, miben szabad, sőt kell engedni, és mikor. Senki sem tudott nála jobban kompromisszumokat kimunkálni, de ezek sohasem voltak elvtelenek. Deák mindenkivel szemben nyílt volt, és mindenkit egyenrangúként kezelt; mindig kész volt a jóindulatú csipkelődésre, de bántani csak ritkán bántott. Modora csak kivételes esetben keltett ellenérzéseket, tekintélye előtt (s talán egyedül az ő tekintélye előtt) még az ellenfelek is meghajoltak. Megbecsülését szinte mindenki kereste, s Deák kiváló emberek sorával, Kölcseyvel, Vörösmartyval, Wesselényivel állott a legbizalmasabb barátságban. Híresen puritán politikus volt. Idegenkedett a pártpolitika ma szokásos, és részben már az ő korában is alkalmazott eszközeitől, és a személyes meggyőzés erejére támaszkodva politizált. Nem az önkifejtés, az önmegvalósítás vágya, még kevésbé a karrier, a befolyás, a hatalom szerzése vezette a politikusi pályára, hanem az erkölcsi kötelességérzet. Egész életét szinte kínos lelkiismeretességgel a köz ügyének rendelte alá. Politika és erkölcs számára elválaszthatatlan volt. Személyisége ismeretében nem kell csodálkoznunk azon, hogy a jóbarát Vörösmarty Deákban annak ritka bizonyítékát találta meg, hogy Isten mégis

csak a maga képére teremtette volt az embert. Azok az igazán sikeres politikusok, akik koruk gyermekei, akik sem későn, sem korán nem érkeznek. Akik koruk problémáira reagálnak, és a kor színvonalán fogalmazzák meg válaszai-

kat. Akik számolnak az adottságokkal, de a történelmi fejlődés alapvető tendenciáit figyelembe véve alakítják ki céljaikat és politikájukat.

Deák ezért volt sikeres politikus. Deák világa, a XIX. század világa visszavonhatatlanul a múlté, s talán az kérdéseinek és válaszainak nagy része is. Ami azonban az igazi nagy kérdéseket illeti, Deákot olyan célok vezérelték, és olyan értékeket vallott a magáénak - szabad-

ság, tulajdon, törvény előtti egyenlőség, parlamentáris jogállam -, amelyek a mai Magyarország, a rendszerváltás utáni Magyarország számára is alapvető értékek.

Ezért Deák írásai és beszédei talán elkerülhetik azt a kétes megtiszteltetést, hogy kötelező olvasmánnyá váljanak, vagy hogy pusztán találó, jól csengő idézetekért lapozzuk fel őket, és e szö-

vegek ma is, gyökeresen más körülmények között is befogadó olvasóra lelhetnek. És Deák valóban nyújthat fogódzókat. Aki úgy gondolja, hogy haza és haladás összetartozó fogalmak, aki mindenki egyenlő méltóságát többre

tartja az állam mindenhatóságánál, aki szabadelvű és nem tekintélyelvű, aki a vallásszabadság, egyszersmind az állam és az egyház szétválasztásának a híve, annak a számára Deák ma is tartogat megszívlelhető tanulságokat. Aki szerint politika és erkölcs elválaszthatatlan egymástól, akinek a számára a politika nem az egyéni érvényesülést és a mások feletti uralmat jelenti, hanem a köztársaság szolgálatát, aki a

politikai riválisban a szó eredeti értelmében vetélytársat és nem ellenséget lát, és alapos ok nélkül nem tételez fel róla tisztességtelen szándékot, az valóban tanult Deáktól, és annak a szájából hitelesen hangozhat a Deákra való hivatkozás. Bízunk abban, hogy sokan vagyunk, akiknek a számára Deák öröksége becses örökség.

Deák Ferenc időskori fotóportréja
Ellinger Ede felvétele, 1872